

Egypt: from the Inception of the Nineteenth Dynasty to the Death of Ramesses III (sv. 52)]. dějinám staré Mesopotamie je věnováno pět svazků [*H. Levy*, Assyria, c. 2600—1816 B.C. (sv. 53); *C. J. Gadd*, Hammurabi and the End of his Dynasty (sv. 35); *C. J. Gadd*, Assyria and Babylon, c. 1370—1300 B.C. (sv. 42); *J. M. Munn-Rankin*, Assyrian Military Power, 1300—1200 B.C. (sv. 49); *D. J. Wiseman*, Assyria and Babylonia, c. 1200—1000 B.C. (sv. 41)] a syrsko-palestinské oblasti další čtyři studie [*R. de Vaux*, Palestine during the Neolithic and Chalcolithic Periods (sv. 47); *R. de Vaux*, Palestine in the Early Bronze Age (sv. 46); *K. M. Kenyon*, Palestine in the Middle Bronze Age (sv. 48); *W. F. Albright*, The Amarna Letters from Palestine; Syria, the Philistines, and Phoenicia (sv. 51)]. Pokračovalo se i v dějinách staré Anolie; touto problematikou se zabývali autoři tři svazků. V jednom případě šlo o dějiny předchetitické [*H. Levy*, Anatolia in the Old Assyrian Period (sv. 40)], ve dvou případech o historii chetitské říše [*O. R. Gurney*, Anatolia, c. 1600—1380 B.C. (sv. 44); *A. Goetze*, The Struggle for the Domination of Syria (1400—1300 B.C.); Anatolia from Shuppiliumash to the Egyptian War of Muwatallish; the Hittites and Syria (1300—1200 B.C.) (sv. 37)]. Speciální studie se obírá prehistorií a protohistorií Kypru (*H. W. Catling*, Cyprus in the Neolithic and Bronze Age Periods (sv. 43)]. Konečně tři svazky zůstaly vyhrazeny problematice staré Egeidy [*S. S. Weinberg*, The Stone Age in the Aegean (sv. 36); *J. L. Caskey*, Greece and the Aegean Islands in the Middle Bronze Age (sv. 45); *F. H. Stubbings*, The Recession of Mycenaean Civilization (sv. 39)]; tím byl vlastně uzavřen archeologický rozbor egejské oblasti od neolitu (Weinberg, sv. 36) přes ranou dobu bronzovou (Caskey, sv. 24), přes střední dobu bronzovou jak na minojské Krétě (Matz, sv. 12), tak i na helladské pevnině a na Kykladách (Caskey, sv. 45), i přes pozdně bronzové období civilizace mykénské (Stubbings, sv. 18, 26 a 39) až po její konec a počátky doby železné (Desborough-Hammond, sv. 13). A to se ovšem egejské problematiky dotýkají také četné úseky některých jiných svazků, j. Blegenova výkladu o Tróji (sv. 1), Catlingova o Kypru (sv. 43) i různých kapitol jednájejích o staré Anolii (Mellaart, sv. 8 a 20; Gurney, sv. 11 a 44; Goetze, sv. 37), a ovšem i některé svazky vztahující se k celému starověkému světu (např. Stubbingsova egejská chronologie ve sv. 4) — stejně jako svazky řešící některé speciální grecké problémy (např. Guthrieho rozbor počátků řeckého náboženství a mytologie ve sv. 2 a Chadwickův výklad o prehistorii řeckého jazyka ve sv. 15 nebo Kirkův pohled na problematiku vzniku homérských básní ve sv. 22).

Antonín Bartoněk

F. H. Stubbings, Chronology: Aegean Bronze Age, The Cambridge Ancient History, Revised Edition of Vol. I, Chapter VI. § III (sv. 4 nového vydání, str. 69—77, 84—85). Cambridge Univ. Press 1962. Cena celého svazku 10 s. 6 d.

Do nově zpracované kapitoly CAH o nejstarší chronologii civilizací Předního východu přispěl vedle *W. C. Hayes*e (Egypt — až po konec 20. dynastie) a *M. B. Rowtona* („Stará západní Asie“) i *F. H. Stubbings* výkladem o chronologii egejské doby bronzové. Stubbingsova partie obsahuje dva oddíly, pojednání o charakteru dokladů a přehled detailní chronologie jednotlivých dílčích období.

V první z obou částí se autor zamýšlí nad problémem chronologie z hlediska dvou hlavních pramenů našich znalostí egejské prehistorie, jednak výsledků dosavadních archeologických výzkumů, jednak antické tradice. Podle jeho názoru je třeba dát v zásadě přednost prvnimu z obou těchto dvou zdrojů, ale druhý nelze také zcela pominout. Zejména cennou pomůckou se mu jeví to, že většina řeckých mýtických příběhů je prisuzována buď generaci trójské války nebo generaci jejich otců a S. chápe tento rozdíl nikoli jako protiklad dvou na sebe navazujících generací, nýbrž přímo dvou výrazně od sebe oddělených hérojských věků. V souvislosti s tím pak naopak varuje před přílišným přeceňováním archeologie a upozorňuje zejména na to, že se okrajové oblasti mohou často ve svém vývoji opozdit — a tím se jim může snadno dostat příliš vysokého chronologického zařazení —, a dále i na to, že se případně některé vývojové fáze nemusely uskutečnit zcela ve všech zkoumaných oblastech. V závěru tohoto svého úvodního výkladu rozebírá S. tradiční chronologické dělení, zavedené Evansen a precizované hlavně Blegenem a Wacem, a poznamenává přitom, že chronologie rané a středně kykladských i helladských vrstev není zatím ještě podepřena o dostatečné množství archeologických nálezů.

V oddíle věnovaném konkrétní chronologii staré Egeidy uvádí pak autor tato základní opěrná data: Neolitické počátky klade do 6.—5. tis. př. n. l., začátek bronzové doby pak do raných fází 3. tis. př. n. l. (keramika současná s prvními kovovými předměty naznačuje maloasijský původ začátků bronzové kultury jak v oblasti krétské, tak i helladské a kykladské). První poněkud přesnější časové určení, s nímž se u S. setkáváme, je 19. stol. př. n. l. a týká se začátků minojské keramiky na řecké pevnině a počátků Tróje VI. Velkou pozornost věnuje autor chronologickému určení konce střední doby bronzové a začátku pozdního bronzového období a přijímá nakonec —

jako údaj pouze aproximativní — tradiční datum 1570 př. n. l. jakožto předěl mezi oběma obdobími, spojený údajně s příchodem několika orientálních válečných družin do helladské oblasti (Danaos, Kadmos); srov. v tom směru Stubbingsovy výklady v jeho stati *The Rise of Mycenaean Civilization* (CAH, Rev. Ed. of Vol. II, fasc. 18), recenzované v SPFFBU E 11 (1966), 156 nn. Stejně přibližným, ale přitom v zásadě oprávněným údajem se autorovi jeví i r. 1400 př. n. l. jakožto datum pádu Knossu (konec LM II) a S. soudí, že nepřesnost zde může být sotva větší než 25 let. Přechod mezi LM IIIa a LM IIIb nebyl prý — ve shodě s tradičním názorem — o mnoho vyšší než rok nástupu Ramesse II (1304 př. n. l.). Naproti tomu, pokud jde o předěl mezi LM IIIb a LM IIIc, autor odmítá datování *A. Furumarka*, který jej klade přibližně do r. 1230, a opíraje se zejména o zjištění, že keramika LM IIIb je běžná v Alalaku a Ugaritě — i jinak — až do jejich pádu kolem r. 1191, rozhodně soudí, že LM IIIc nemohlo započít před r. 1180 př. n. l.

Pokud jde o datování pádu Tróje (tato otázka je řešena v závěrečném exkursu), autor pokládá za nejbližší skutečnosti názor alexandrijského učenice Eratosthena, který kladl tuto událost do r. 1183 př. n. l. Přitom Stubbings považuje — ve shodě s antickou tradicí o „návratu Herakleovců“ — tzv. dórskou invazi za dlouhodobý řetězec událostí, které před tímto datem i po něm dotíraly na mykénskou civilizaci, až ji nakonec vyvrátily.

Antonín Bartoněk

J. L. Caskey, Greece and the Aegean Islands in the Middle Bronze Age, CAH, Revised Edition of Vol. II, Chapter IV[a] (fasc. 45). Cambridge University Press, 1966. Stran 32. Cena 3 s. 6 d.

Tento svazek CAH navazuje na obdobný Caskeyho výklad o rané době bronzové v egejské oblasti (*J. L. Caskey, Greece, Crete and the Aegean Islands in the Early Bronze Age*, CAH, Revised Edition, fasc. 24), recenzovaný autorem této stati v SPFFBU E 11 (1966), 152 nn. Caskeyho rozbor střední doby bronzové je však o to méně rozsáhlý, že neobsahuje výklad o středním bronzu na Krétě, neboť tato kapitola byla v CAH zpracována již ve zvláštním svazku [viz *F. Matz, Minoan Civilization: Maturity and Zenith*, CAH, Revised Edition, fasc. 12; recenzováno námi taktéž v SPFFBU E 11 (1966), 154 nn.].

Kritický úvod práce (str. 3–4) obsahuje jednak chronologické vymezení střední doby bronzové v Egeidě (od příchodu nového obyvatelstva na počátku 2. tis. př. n. l. až po 16. stol. př. n. l.), jednak charakteristiku tohoto období jakožto přípravné fáze k rozvoji tzv. mykénské civilizace v pozdně bronzovém období.

Konkrétní rozbor středně bronzového archeologického materiálu, který v práci následuje a vyplňuje největší část díla (str. 4–21), je rozčleněn na analýzu keramiky a na výklad o architektuře a způsobech pohřbívání. Výklad o keramice je uveden charakteristikou jejích dvou hlavních středně helladských typů, jednak tzv. minyjského zboží (jemné a dobře vypálené keramiky, zprvu šedého zabarvení, v pokročilejších fázích spíše zabarvené žlutého), jednak „neleskle malované“ keramiky (tzv. Matt-painted ware); připojeny jsou zmínky o některých dalších, většinou lokálních typech, přiřazovaných někdy také k minyjské keramice, ale v zásadě od ní odcylných a primitivnějších (jde o tzv. červenou, hnědou či černou minyjskou keramiku, zvl. o „argejské minyjské zboží“). C. přitom nepřijímá často sdílený názor, že podstatou tvarů minyjské keramiky byla vědomá nápodoba kovových předmětů, nýbrž tu počítá spíše s oboustranným vzájemným ovlivňováním.

Geografický přehled středně helladské a středně kykladské keramiky tvoří jádro této části Caskeyho práce. V rychlém sledu tu figurují nejprve všechny helladské oblasti v tomto pořadí: Makedonie (otázku tamních vztahů k ostatnímu Řecku ponechává C. nerozhodnutou); Thessalie (těsnější vztah k jižnějším řeckým oblastem má zejména úzký pruh na východě při pobřeží); Lokris—Fokis—Bojotie—Euboja (celá řada významných nalezišť, zejména v Bojotii [Théby, Orchomenos, Eutresis]); Attika (přes jistý pokles počtu sídlišť proti EH II [právě EH III je v Attice málo zastoupeno] je tu v MH doloženo dosti velké množství bronzových lokalit; lze pozorovat jistý vliv Kyklad a Kréty); Megaris (středně bronzové sídliště, zvané později Minoia); Korinthia (nejméně 9 sídlišť, z nichž jedno s výrazným přerывem po EH II); Argolis (do MH patří jistá část šachtových hrobů z Mykén, zvl. ze staršího hrobového okruhu B, dále některé stavby z Tiryntu — patří i tamní stavba s oválným půdorysem —, argejské opevnění na vrchu zvaném Aspis, především však bohaté nálezy z Lery V [na konci EH II byla vypálena Lerna III, lokalita byla znovu osídlena v EH III jakožto Lerna IV — již s doklady šedého minyjského zboží i s oválnými apsidálními stavbami — a na toto období navazuje potom v MH celkem souvisle Lerna V; v této době je tu doložen i import z Kyklad a Kréty a poprvé se zde nalazají koňské kosti]); Arkadie (zvl. Asea); Lakonika (větší počet sídlišť, např. v Amyklách; na Kythéře i jinde lze pozorovat stopy krétského vlivu); Messenie (přes 20 zjištěných středně bronzových